

ITALO SVEVO

ZENO'NUN
BİLİNCİ

ROMAN

Çeviri: NEYYİRE GÜL İŞİK

♥
CAN

4.
BASKI

ITALO SVEVO
ZENO'NUN
BİLİNCİ

La coscienza di Zeno, Italo Svevo

© 1998, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1998

4. basım: Mayıs 2014, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © iStockphoto.com / John Woodcock

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Özel Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-510-888-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

ITALO SVEVO
ZENO'NUN
BİLİNCİ

ROMAN

İtalyanca aslından çeviren

Neyyire Gül Işık

Italo Svevo'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yaşlılık, 1998

Kötü Bir Şaka, 2007

Hayat İşte, 2012

ITALO SVEVO, 1861'de İtalya'nın Trieste kentinde doğdu. 1892'de yayımlanan ilk romanı *Hayat İşte*, içedönük, çözümleyici yapısı ve başarısızlığa mahkûm kahramanının acılarını betimleyişi bakımından roman türüne büyük yenilikler getirmesine karşın fazla ilgi görmedi. 1898'de yayımlanan *Yaşlılık*'ın da ilgi görmemesi üzerine yazmayı bıraktı. James Joyce'la tanışması, Svevo'nun yazgısını değiştirdi. Romanları Joyce tarafından çok beğenilince Svevo, *Zeno'nun Bilinci*'ni (1923) öbür kitapları gibi kendi olanaklarıyla yayınladı. Birkaç yıl sonra Joyce, romanı tanıtmış iki Fransız eleştirmene gönderince, Svevo bir anda üne kavuştu. Şair Eugenio Montale'nin övgü dolu eleştirilerine karşın İtalya'da tanınması zaman aldı. Svevo, *Zeno'nun Bilinci*'nin devamı niteliğindeki bir roman üzerinde çalışırken, 13 Eylül 1928 günü bir araba kazasında öldü.

NEYYİRE GÜL IŞIK, Ankara'da doğdu. Yükseköğrenimini Floransa Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde tamamladı. İÜ Edebiyat Fakültesi'nde İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı ile İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyeliği yaptı. Gasset, Svevo, Ibáñez, Goytisolo, Sciascia, Tabucchi gibi yazarların eserlerini dilimize kazandırdı. Yaşar Kemal'in *Sarısıcak* adlı kitabı ile Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nı İspanyolcaya çevirdi; *İspanya: Bir Başka Avrupa* adlı bir kitap yayınladı. Halen Complutense Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri veriyor.

Sunuş

Italo Svevo'nun Avrupa yazınındaki yerini belirtmek için adının Proust ve Joyce ile birlikte anıldığını söylemeliyiz. Gerçekten de anıların yitik zamanının peşi sıra gidişi, yitik zamanı yeniden yaratma çabası –kendi deyişiyile “aralık ayında mayıs güllerini isteyişi”– kendine özgü bir zaman ve uzamın boyutları içinde benliğinin ve bilincinin derinlerine inışı bu yazarları anımsatır; ama yakından bakıldığında, benzerlikleri kadar ayrılıkları da bulunduğu ortaya çıkar. Benzerliklerin temeli Proust ve Joyce gibi Svevo'nun içinde yetiştiği geçen yüzyıl sonlarındaki ve yüzyılımızın başlarındaki kültür ortamında aranmalıdır.

O dönemde bir kültür taşrası olmaktan çıkış, Avrupa'ya açılış çabaları İtalyan aydınlarının önemli bir sorunu olmuştur. Bugün de İtalya'nın kuzeydoğu ucunda, uzun bir süre ülkenin siyasal sınırları dışında kalan Trieste'de doğup büyüyen Svevo, İtalyan eleştirmenlerince konuları ve sorunları ile İtalyan yazını Avrupa boyutuna ulaştıran iki büyük yazardan biri olarak değerlendirilir. Öteki, herhalde yaklaşılması daha kolay bir yazar olduğundan ülkemizde oldukça tanınan Pirandello'dur.

İtalyan aydınlarının ortak sorunlarının ve güncel konularının uzağında kalışı Svevo'nun özgün kişiliğine katkıda bulunmuş, bu arada onun bir “yalnız ses” olmasına, ülkesinde başlangıçta suskunlukla karşılaşırken, dış ülkelerde daha çabuk ve coşkuyla benimsenmesine yol açmıştır. Geçen yüzyıl sonlarında yazmaya ve yayımlanmaya başlayan Svevo, İtalyan yazınındaki yerini ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başyapıtı sayılan *Zeno'nun Bilinci* yayımlanıp yurtdışında beğenil-

dikten sonra almıştır. Bunda, Faşizmi hazırlayan ve tırmandıran yıllarda resmî yazının tümüyle dışında kalan, hatta onu yadsıyan tutumunun etkisi de büyüktür. 1920'lerde Svevo yeni bir soluk arayan genç kuşakların karşısında etkileyici söz sanatını küçümseyen kuru, hatta çetrefil biçemi, ülke yazını uzun süre yönlendiren D'Annunzio'nun tantanalı, görkemli "üstün insan"ına karşıt sıradan insanın ruh yapısını irdeleyişi ile değişik bir ufuk, bir seçenek olarak çıkmıştır. Böylece Pirandello gibi, o da ülkesinde oldukça geç "keşfedilmiştir".

Svevo'nun ilk iki romanı XIX. yüzyıl Fransız yazınının Doğalacı, İtalyan yazının Gerçekçi anlatım geleneklerinin izlerini taşır. Ama kişilerin bilinçlerini zorlayışı, çevre ile olan ilişkilerini inceleyişi, gerçeği göğüslemekten kaçan kahramanlarını aldanmaları ve avuntuları ile sonuna dek izleyişi *Zeno'nun Bilinci*'nin habercisidir. Ama bu romanı yazmak için çeyrek yüzyıl bekleyecektir.

Başından beri Svevo'nun dikkati olaylara değil, kişilere yöneliktir; dışa değil, içe dönüktür; öyle ki, olay, her biri bir öncekini yadsıyan değişik yönlerden art arda ele alınarak dağılır gider, elde yalnız ruhsal veriler kalır. Üç romanının başkişileri aynı hamurdandır, yaşama uğraşında yaya kalmış kişilerdir; yazar bir ömür boyu hep aynı insan tipini –kendi kendisinde tanıdığı kişiliği– kovalamış, *Zeno'nun Bilinci*'nde onu köşeye kıştırılmıştır desek yanlış olmaz. Bu uzun irdeleyiş başarılarının son sözünde endüstri devrimini yapmış kapitalist toplumun kısa yargılanmasıyla noktalanır.

Svevo'nun yazar kişiliğinin olgunlaşmasında nice klasik ve çağdaş yazar kadar, Avrupa kültür tarihinin bir dönemine damgasını basan büyük ruhbilimci Sigmund Freud'un payı vardır. Onun düşler üzerindeki çalışmalarının doğrudan etkisi önümüzdeki sayfalarda açık seçik görülecektir.

Yazarın, çağının Avrupa kültürü ile en verimli karşılaşması ise 1904-1915 yıllarını Trieste'de geçiren Joyce ile arkadaşlığı olmuştur.

Svevo'nun İtalyan yazınındaki özel konumunda kişisel kökenleri ile, doğup büyüdüğü kentinin etkisi de büyüktür.

Asıl adı Ettore Schmitz'dir (Italo Svevo¹ adını yazarlığa başladığında damarlarındaki Alman ve İtalyan kanlarını uzlaştırmak ister gibi, bir tür kültür bireşiminin simgesi olarak almıştır), 1861'de Trieste'de doğmuştur. Baba tarafı Ren bölgesinden göçmen olarak gelmiş Yahudilerdendi, büyükannesi ailedeki ilk İtalyan olmuştu. Avusturya ile İtalya arasında çekişme konusu olan bu bölgede Svevo her zaman kendini kesinlikle ikincisinden yana duymuştur.

Trieste o zamanlar İtalyan kültür özelliklerini korumakla birlikte, 1860'larda tamamlanan İtalyan birliğinin dışında, Avusturya İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmış, Slav, Orta Avrupa ve Latin düşünce biçimlerinin, kültür etkilerinin kaynaştığı çok canlı bir kenttir.

Bu değişik etmenlere bir de yazarın ilk gençliğindeki eğitimi eklenmiştir. Svevo'nun babası piyasada tutunmuş bir tüccardı, çocuklarını rahatça okutabilecek olanaklardan yoksun değildi, oğullarının kendi uğraşını devralmalarını diliyordu, bu amaçla Ettore'yi erkek kardeşlerinden ikisi ile birlikte Würzburg yakınlarındaki bir ticaret okuluna gönderdi, birer işadamı olmaları için gereken ilk eğitimi orada edineceklerdi.

Almanya'da geçen yıllar yazarımıza yepyeni bir kültür ufku açtı. Almancayı birkaç ayda öğrendi, ilkin Alman klasiklerine, ardından Shakespeare'den Turgenyev'e kadar çeşitli büyük yazarlara merak sardı, hocalarının da özendirmeleriyle arkadaşları arasında bir kültür kulübü kurdu. Yatılı okuldaki uzun ve yoğun çalışma dönemleri zaman zaman Trieste güneşinde, deniz kıyısında kısa, neşeli tatillerle kesiliyordu.

Svevo, Trieste'ye döndüğünde on yedi yaşındadır, artık yazar ve sanatçı olarak geleceğini çizmiş gibidir. En çok tiyatro ile ilgilenir. Gel gelelim ailesinin ekonomik durumu eskisi kadar parlak değildir, babasının dileğine uyup ticaret öğrenimini sürdürmekten başka yol bulamaz. Bir yandan da küçük oyunlar yazmaya başlar. Çok geçmeden babasının firması iflas eder, Ettore öğrenimini tamamlamadan kendine bir iş aramak zorunda kalır: 1880'de bir bankaya memur olarak girer ve düşle-

1. *Italo*, İtalyan; *svevo* latince *seuvus*'tan gelen ve eski Germen topluluklarına verilen addır. (Ç.N.)

diğinden çok ayrı bir yaşantıya on sekiz yıl süreyle boyun eğer.

Bir yandan da okuyup yazmayı sürdürür. Sıra İtalyan klasiklerindedir, onları Schopenhauer düşüncesi, Stendhal'dan Balzac'a kadar büyük Fransız yazarları ve Zola izler. Bu arada bir Trieste gazetesine sanat eleştirileri de yazmaktadır. Trieste zaten her türlü sanatsal etkinliğe elverişli, çok hareketli bir ortamdır. Svevo ayırım yapmadan çeşitli sanat dallarına merak sarar, ressamların, müzisyenlerin gittikleri sanat çevrelerine girip çıkar (küçükken keman da çalmıştır), dostlar edinir. Bu deneyimleri romanlarında yansıyacaktı. Özellikle özyaşamından nice ayrıntıyı aktardığı *Zeno'nun Bilinci*'nde çevrenin, kişilerin, olayların resim ya da müzik terimleriyle betimlendiği sık görülür. Yine aynı yapıtta yansıyan kardeşi Elio'nun nefritten ölümü (1886) Svevo'yu derinden sarsar, yaşamın önüne yığıdığı engeller karşısında çaresiz, şaşkıncı; yazgısının elinde olduğundan çok başka yönle sürüklenmektedir, erkenden yaşlanmış, anlamsız duyar kendini. Ölüm ve hastalık düşüncesi zihninde bir saplantıya dönüşecektir bundan böyle. Ancak, kişisel acısını ve sorunlarını sanata dönüştürmeyi başarır, ilk romanı *Una Vita* (Bir Yaşam, 1892) çağının Orta Avrupası'nın kentsoylu çevrelerini olanca gerçekliğiyle yansıtır. Birinci Dünya Savaşı ile sonuçlanacak olan bunalım Trieste'nin duyarlı ortamında özellikle belirgindir. Svevo bu yapıtıyla Doğalcılığı özümsemiş ve aşmıştır, XX. yüzyıl başlarının ortamını, çağımız insanının bunalımını sezdirmektedir. Zamanının böyle çok ilerisinde gidişi yapıtın algılanma şansını azaltır; hiçbir yankı uyandırmaması belki de bundandır.

1896'da Svevo yaşantısına renk ve anlam katan, ömür boyu sürecek mutlu bir evlilik yapar, karamsarlığı biraz hafifler. İki yıl sonra ikinci romanı *Semilità-Yaşlılık*'ı tamamlayışı bunun kanıtıdır. Çalıştığı gazetede dizi olarak yayımlanan yapıtta ruhbilimsel boyut daha da derinleşmiş, biçimde ustalık kazanılmıştır, ama okurların ve eleştirmenlerin suskunluğu devam etmektedir. Başarısızlık Svevo'nun cesaretini kırar, soluğunu keser; en çok umut bağladığı iletişim yolu kapanmıştır artık, "yazın denen o gülünç ve zararlı şey"le vakit öldürmekten vazgeçmeyi kurar. Eşinin ailesinin boya fabrikasına adar kendini, çok geçmeden etkin, başarılı bir işadamı olur çıkar. Bu arada çoğu İngiltere'ye olmak üzere yurtdışına yolcu-

luklar yapar.

Yine de asıl tutkusundan geçekten el çekmiş değildir. Tıpkı isteyip de sigarayı bırakmayı başaramadığı gibi, yazmayı da gizliden gizliye sürdürür. Ancak iyice içine kapanmış, bir günlük tutmaya başlayarak ruhbilimin mikroskobunu kendi benliğine yöneltmiştir. Yazmak kendi karmaşık varlığını anlamanın bir yoludur, zaten “elinde kalem olmadıkça düşünemez” Svevo. Yazdıklarını yayımlamaya ise hiç mi hiç niyetli değildir ya da yenilgisine dayanabilmek için böyle avutur kendini.

Joyce ile tanışması bir dönüm noktası olur, onun özendirilmesi sonunda yazınla barışır. Bu kez yeni bir görüş açısını benimsemiştir: psikanalizinkini. Freud’un çalışmaları ile yakından ilgilenir, bu arada *Düşlerin Yorumu*’nu (1900) İtalyancaya çevirir.

Savaşın patlaması endüstri etkinliklerine zorunlu bir kısıtlama getirerek Svevo’nun kendini yazına adayabilmesine olanak yaratır. İtalyan ordusunun Trieste’ye girmesinden dört ay sonra tamamladığı *Zeno’nun Bilinci* çeyrek yüzyıllık bir aradan sonra, 1923’te yayımlanır. Bireyin yalnızlığının ve toplum içindeki iflasının psikolojik incelenmesidir bu roman.

Svevo’nun çabası bu kez boşa gitmez, gerçi ülkesindeki eleştirmenler ilkin hiç ilgilenmezler ama, Paris’te bulunan Joyce romanı çok beğenir ve Fransız eleştirmenlere tanıtır. *Le navire d’argent* dergisi bir sayısını Svevo’ya ayırır, bu arada romanlarından bazı bölümlerin çevirilerini de sunar. Olay İtalya’da hemen etkisini gösterir. Başta Eugenio Montale ve Elio Vittorini olmak üzere resmî yazının dışında kalan genç yazarlar Svevo’nun çevresini büyük bir ilgi ve hayranlıkla sararlar. O da niyetlenip de sürdürmediği tüm çalışmalarını birden ele alır: *Corto Viaggio Sentimentale*’yi (Kısa Duygusal Yolculuk), en güzel birkaç öyküsünü yayımlar, tiyatro yapıtları üzerine çalışır, *Zeno’nun Bilinci*’nin devamı olarak dördüncü romanı *Le Memorie del Vegliardo*’ya (İhtiyarların Anıları) başlar.

Ama 1928 Eylülü’nde bir trafik kazasında yaranılır. Bir ömür boyu ölümü düşündükten, ölümü düşledikten sonra, “Ölmek bir şey değilmiş,” der ölürken.

Svevo’nun başyapıtı sayılan, tüm deneyimlerini özetleyen, ulaşabildiği tüm gerçeği dile getiren *Zeno’nun Bilinci* yarı-

da kalan bir ruhbilimsel çözümlemenin öyküsüdür: Hastanın –romanın başkişisi Zeno– psikanaliz seanslarına inancını yitirip yüzüstü bıraktığı doktor, oç almak için onun kendi eliyle not ettiği özyaşamöyküsünü kamuoyuna sunar.

İyileştigini varsayan Zeno'ya sorarsanız ruhbilimsel çözümleme sözcüğü bile yerinde değildir, bir başka ad gereklidir, örneğin, “ruhbilimsel serüven” demek daha yararlıdır:

“Bir ormana dalmış gibi duyarsınız kendinizi,” diye anlatır psikanalizi. “Karşısına bir dost mu çıkacak, bir haydut mu, belli değil. İşin güzeli, serüven sona erdiğinde de bilmiyorsunuz bunu.”

Anlatılan yaşamöyküsü oldukça yalındır: Adam güzel diye –bir de âşık olup evlenmeyi kafasına koyduğundan– bir kızı sever, ama “bir hedefe nişan alıp da onu değil, yanındaki hedefi tutturana atıcılar gibi” onun kız kardeşini almak zorunda kalır. Daha sonraki gelişmeler bu olayın suya fırlatılan bir taşın yarattığı halkalara benzeyen uzak çalkantıları olarak özetlenebilir. Gerisini talih tamamlar. Buna, rastlantılar ne olursa olsun, insanoğlunun ölümcüllüğü değişmeyen yazgısı da diyebiliriz.

Öykü fazlasıyla kişiye özel, dolaylı, fazlasıyla ayrıntılı başlar, yavaş yavaş Zeno'nun kişiliğini, ruh yapısının gelişmesi, olaylarla etkileşimi izlenir. Anlatım yer yer beklenmedik genellemelerle özel koşulların sonucu olan öznel düzlemden, insanoğlunun varoluş koşullarını içeren evrensel düzleme kaydırılır.

Bu koşullar sağlıklı mıdır, değil midir? Sorun budur.

Yaşam düpedüz bir hastalık mıdır ya da hastalık sanılan şey yaşamın kendisi midir?

Nedir Zeno'nun çözümsüz hastalığı? “Yaşama illeti” mi?

Zeno geçmişine eğilir, ömrü boyunca illetinden kurtulmaya çabalarken başvurduğu birbirinden zavalıca binbir çareyi incecik, zehir gibi bir alayla sıralar.

Ve sonunda iyileşir... mi acaba?

Doktoru iyileştigi kanısındadır, kendisi de öyle. Ne var ki, aynı durum karşısındaki hasta ile doktorun parmak bastıkları nedenler de, gösterdikleri çareler de ayrıdır.

Aslında durum da “aynı” denebilir mi?

Zeno'yu belki, kimi sıkılarak, kimi öfkelenerek izlerken kendinizi meydana sürüklenmiş bulursunuz. Tüm kaçamak

yollarını kapatan, sıvıŖmaya fırsat bırakmayan, hiçbir yalanı, saptırmayı yutmayan, “gerçeği ve yalnız gerçeği” arayan –ve sonunda bulamayan– acımasız ve alaycı bir göz izler sizi de.

Kendi kendisiyle amansız bir oyuna oturur Zeno: Belleğini hırpalayarak anıları soruŖturur, sorguya eker. Belleğin her bilinçli yanıtına bilinçaltı gülümser, masaya bir kâğıt daha açar, imge ya da olay yeni bir kanıtla zenginleşir, karmaşıklaşır, arpışıklaşır, içinden çıkılmaz olur.

Sonunda bilinçlenir Zeno. Gel gelelim kimin, neyin bilincidir bu? Kendi derdine kapanmış bir hastanın mı, geleceği, bizim yaşadığımız bugünü çarpıcı bir berraklıkla gören yazarın mı?

Nereden bakar o göz, nereden kaynaklanır o bilinç, ruhbilimsel çözümlemeden mi, yoksa onun yadsınmasından mı?

İşin güzeli, öykü sona erdiğinde bilemezsiniz bunu.

NEYYİRE GÜL IŞIK

I

Önsöz

Ben bu öyküde kimi zaman pek de hoşla gitmeyecek sözlerle anılan doktorum. Psikanalizden anlayanlar hastanın bana beslediği hıncın nasıl açıklanacağını bilirler.

Psikanalizden söz etmeyeceğim, çünkü burada yeterince söz konusu oluyor zaten. Hastamı yaşamöyküsünü yazmaya zorladığımdan ötürü özür dilemeliyim; psikanaliz araştırmacıları böyle bir yeniliğe burun kıvracaklardır. Ama hastam ihtiyardı, böyle anımsayacak olursa geçmişten yeniden can bulur, yaşamöyküsü ruhsal çözümleme yolunda iyi bir adım olur, diye düşündüm. Bugün hâlâ düşüncemin doğru olduğunu sanıyorum, çünkü umduğumdan da başarılı sonuçlar verdi, eğer hastam tam canalıcı noktasında tedaviyi bırakıp anılarını uzun uzadıya, sabırla çözümleyerek gerçekleştirdiğim çalışmanın meyvesini elimden almasaydı daha da parlak olurdu bu sonuçlar.

Anılarını, öcümü almak için yayımlıyorum, umarım buna pek öfkelenir. Ancak şunu da bilsin ki, bu yayımdan elde edeceğim yüklü kazancı kendisiyle paylaşmaya hazırım, tek koşulum tedavime dönmesi. Kendi kendisini tanımaya ne de meraklı gözükiyordu! Burada üst üste yığıldığı onca gerçekle onca yalanı yorumlayınca ne sürprizlerle karşılaşacağını keşke bilse!..

Doktor S.

II

Giriş

Çocukluğumu görmek, ha? Elli yılı aşkın bir zaman var aramızda, feri sönmüş gözlerimle yine de seçebildim, ama hâlâ yansıttığı ışık çeşit çeşit engellerle perde-leniyor, gerçek ulu dağlar bunlar: yaşamımın tüm yılları ve birkaç saati.

Doktor dedi ki, ille de o denli uzaklara bakmakta ısrar etmemeliymişim. Geçmişim için yakın olaylar da değerliymiş, özellikle de bir önceki gecenin hayalleri, düşleri. Ama biraz çekidüzen de gerekli yine. Ta başından başlayabilmek için, bugünlerde uzun süre Trieste'den ayrılan doktoruma hoşça kal der demez, yalnızca onun işini kolaylaştırmak amacıyla, bir psikanaliz kitabı satın alıp okudum. Anlaması güç değil, ama pek sıkıcı.

Yemeğimi yedikten sonra şöyle rahatça bir koltuğa yerleştim, elimde kalemimle bir kâğıt parçası var. Alnım kırışksız, çünkü zihnimden her türlü çabayı sildim. Düşüncem benden kopukmuş gibi gözüküyor. Görüyorum işte. Yükseliyor, alçalıyor... onun işi de bu zaten. Kendisinin düşünce olduğunu, görevinin dile gelmek olduğunu anımsatayım diye sözcüklerin her biri bir alay harften oluşmuş ve buyurgan bugünüm yeniden canlanıp geçmiş gölgeliyor.

Dün kendimi alabildiğine koyvermeyi denedim.

Deneyim deliksiz bir uyku ile noktalandı, elde ettiğim tek sonuç adamakıllı dinlenmek, bir de o uyku sırasında önemli bir şeyler gördüğüm duygusuydu, garip bir duygu. Ama unutulmuş, sonsuza dek yitirilmişti.

Elimdeki kalem sayesinde uyanık kalıyorum bugün. Geçmişimle hiçbir bağıntıları olmayacak garip hayaller görüyorum, görür gibi oluyorum; bir lokomotif sonu gelmez vagonlarını ardından sürükleyerek oflaya pufloya bir yokuşu tırmanıyor; kim bilir nereden gelmiş, nereye gidiyor ve şimdi neden buradan geçiyor!

Uyku ile uyanıklık arasında aklıma geliyor: Benim kitaba bakılırsa bu yöntemle insan ilk çocukluğunu, hatta kundaktaki dönemini bile anımsayabilirmiş. Gözümün önüne hemen bir kundak bebeği geliyor, ama neden ben olayım ki? Hiç de bana benzemiyor, sanırım birkaç hafta önce baldızımın doğurduğu bebek bu, elleri mini minnacık da gözleri koskocaman diye handiyse bir mucizeymiş gibi bize gösterdilerdi. Zavallı çocuk! Nerede kaldı çocukluğumu anımsamak! Şimdi kendi çocukluğunu yaşayan seni bile uyaramıyorum, onu ileride anımsamanın zekân ve sağlığın açısından ne denli önemli olduğunu bile anlatamıyorum. Yaşamını, hatta yaşamının seni iğrendiren nice bölümlerini belleğine kazımanın yerinde bir iş olacağını ne zaman anlayabileceksin acaba? Sen bu arada dünyadan habersiz, zevk peşinde, minimini bedenini araştırmaktasın ve o güzelim keşiflerin seni acıya, hastalığa iletcek, bunu hiç istemeyen kimseler bile yine aynı yola sürecekler seni. Elden ne gelir? Beşiğini esirgemenin yolu yok ki! Esrarlı bir karışım oluşmada senin bağrında, minicik bebek! Her geçen an bir kimyasal ayıraç katıyor içine. Binbir hastalık olasılığı ile karşı karşıyasın, tüm anların temiz olamaz çünkü. Hem sonra –minicik yavru!– tanıdığım kişilerin kanındansın sen. Şimdi akıp giden dakikalar te-

miz bile olsalar, seni hazırlamış olan nice yüzyıllar arı değildi kuşkusuz.

İşte uykudan önce üşüşen görüntülerin çok uzağında yım artık. Yarın yeniden deneyeceğim.

III

Sigara tiryakiliği

Derdimi açtığım doktor çalışmaya sigara tiryakiliğimin bir tarihsel çözümlemesini yaparak başlamamı öğütledi:

“Oturun, yazın! Bakın kendi kendinizi nasıl olduğunuz gibi göreceksiniz sonunda.”

Sanırım, sigara tiryakiliğimi o koltukta düşünmeye gitmeksizin, burada masamda anlatabilirim. Nasıl başlayacağımı bilemediğimden, hepsi de şu elimdekine benzeyen sigaralardan yardım diliyorum.

Bugün ilk iş olarak unuttuğum bir şeyi keşfediyorum. İçtiğim ilk sigaralar piyasadan çekilmiş, 1870’lerde Avusturya’da üzeri iki başlı kartal damgalı, karton kutularda satılan sigaralar vardı. İşte; o kutulardan birinin çevresine hemen birkaç kişi toplasıveriyor, adlarını anımsamama yeterli bazı özelliklerini de seçiyorum, ama beklenmedik karşılaşmadan ötürü beni duygulandırmaya yetmiyor bunlar. Daha fazlasını elde etmeye çalışıyor, koltuğa gidiyorum; insanlar soluklaşıyor, yerlerini benimle alay eden soytarılar alıyor. Cesaretim kırılıyor, yeniden masaya dönüyorum.

Görüntülerden biri, biraz çatlak seslisi Giuseppe’ydi, ben yaşlarda bir çocuk, öteki benden bir yaş küçük erkek kardeşimdi, yıllar önce öldü. Galiba babası Giuseppe’ye

avuç dolusu para veriyor, o da bize o sigaraları armağan ediyordu. Ama kardeşime benden çok sigara verdiğine eminim. Bu yüzden kendime başka sigaralar da bulmak zorunda kalmıştım. Giderek işi hırsızlığa vardırımdı. Yazın, babam yeleğini yemek odasında bir sandalyenin üzerine bırakırdı, cebinde de her zaman bozuk paralar bulunurdu: O değerli kutuyu almam için gereken on parayı oradan sağlıyor, hırsızlığımın sakıncalı ürününü uzun süre tutmamak için kutudaki on sigarayı peş peşe içiyordum.

Bütün bunlar bilincimde el altında hazır bekliyordu. Kafamda ancak şimdi canlanışları, önemli olabileceklerini daha önce bilemediğimdenidir. İşte kötü alışkınlığımın kökenini saptadım, belki de iyileşmişimdir bile, kim bilir? Denemek için son bir sigara daha yakayım, belki de hemen iğerendir, fırlatıp atarım.

Sonra, bir gün babamın beni elimde yelekle yakaladığını anımsıyorum. Ben ise şimdi olsa hiç elimden gelmeyecek, şu anda bile beni iğerendiren bir yzszlkle (kim bilir, belki de bu iğerennem iyileşmeme çok yardımcı olur), merak ettim de düğmelerini sayıyordum, dedim. Babam matematik ve terzilik hevesime gülüp geçti, parmaklarımın yeleğin cebinde olduğunu da hiç fark etmedi. Aslında artık yerinde yeller esen masumiyetime yönelen o glşn, beni ondan sonra almaktan alıkoymaya yettiğini söyleyebilirim kendi onuruma. Yani, aslında yine çaldım, ama bilmeden. Babam yarıya kadar iilmiş Virginia purolarını evde şuraya buraya, masaların dolapların üzerine iliştirip bırakırdı. İhtiyar hizmetçimiz Catina'nın onları kaldırıp attığını da sanıyorum. Gidip işte o puroları gizlice içiyordum. Beni nedimli rahatsız edeceklerini de bildiğimden, daha elimi atarken mide bulantısından tüylerim diken diken oluyordu. Sonra ta alnım soğuk terlerle kaplanana dek, mi-

dem bulanana dek içiyordum onları. Çocukluğumda enerjiden yoksun olduğum söylenemez doğrusu.

Babamın beni bu alışkanlıktan da nasıl vazgeçirdiğini çok iyi anımsıyorum. Bir yaz günüydü, bir okul gezintisinden eve yorgun ve terden sıırıslıklam dönmüştüm. Annem soyunmama yardım etmiş, sonra beni bir bornoza sarıp uyuyayım diye sedire yatırmıştı, kendisi de aynı yere ilişip dikiş dikmeye koyuldu. Uyumak üzereydim, ama gözlerim hâlâ güneşle doluydu, bir türlü kendimden geçemiyordum. O çağda büyük bir yorgunluktan sonraki dinlenmenin tatlılığı başlı başına bir görüntüymüş gibi belleğimde capcanlı duruyor, artık yok olmuş o sevgili beden hâlâ yanımdaymışçasına açık seçik.

Biz çocukların oynadığımız, şimdi bu yer kıtlığında iki bölmeye ayrılmış olan, serin, kocaman odayı anımsıyorum. Kardeşim sahnede görünmüyor, bu garibime gidiyor, düşünüyorum da, aslında o geziye onun da katılmış olması, daha sonra da benimle birlikte dinlenmesi gerekirdi. Yoksa o kocaman sedirin öteki ucunda da o mu uyumuştı? O yere bakıyorum, ama boş gibi geliyor. Yalnız kendimi görüyorum; dinlenmenin tatlılığı, annem, sonra sözcüklerinin yankılandığını duyduğum babam. İçeri girmiş ve beni hemen görmemişti, çünkü yüksek sesle, “Maria!” diye çağırırdı.

Annemin dudaklarından hafif bir ses döküldü, eliyle beni gösterdi, uykuya daldım sanıyordu, oysa tüm bilincimle uykunun üzerinde yüzüyordum ben. Babamın beni rahatsız etmemeye zorlanması öylesine hoşuma gidiyordu ki, hiç kıılmıdamadım.

Alçak sesle yakındı babam:

“Deli mi oluyorum ne! Yarım saat önce şu dolabın üstüne bir yarım puro bıraktığıma emin gibiyim, ama şimdi bulamıyorum. Her zamankinden de kötüyüm, kafam darmadağınık.”

*Modern İtalyan edebiyatının
büyük ismi Svevo, insan
ruhunun hastalıklı
derinliklerine inmiş ve
ölümsüz eserler yaratmıştır.*

Svevo'nun başyapıtı sayılan, onun tüm deneyimlerini özetleyen, ulaşılabildiği tüm gerçeği dile getiren *Zeno'nun Bilinci*, yarıda kalan bir ruhbilimsel çözümlemenin öyküsüdür. Savaşın patlaması endüstri etkinliklerine zorunlu bir kısıtlama getirerek Svevo'nun kendini yazına adayabilmesine olanak yaratır. İtalyan ordusunun Trieste'ye girmesinden dört ay sonra tamamladığı *Zeno'nun Bilinci* çeyrek yüzyıllık bir aradan sonra, 1923'te yayımlanır. Bireyin yalnızlığının ve toplum içindeki iflasının psikolojik incelenmesidir bu roman.

Öykü fazlasıyla kişiye özel, dolaylı, fazlasıyla ayrıntılı başlar, yavaş yavaş Zeno'nun kişiliği, ruh yapısının gelişmesi, olaylarla etkileşimi izlenir. Anlatım yer yer beklenmedik genellemelerle özel koşulların sonucu olan özne düzlemden, insanoğlunun varoluş koşullarını içeren evrensel düzleme kaydırılır. Bu koşullar sağlıklı mıdır, değil midir? Sorun budur. Yaşam düpedüz bir hastalık mıdır ya da hastalık sanılan şey yaşamın kendisi midir? Nedir Zeno'nun çözümsüz hastalığı? "Yaşama illeti" mi? Zeno geçmişine eğilir, ömrü boyunca illetinden kurtulmaya çabalarken başvurduğu birbirinden zavalıca binbir çareyi incecik, zehir gibi bir alayla sıralar. Ve sonunda iyileşir... mi acaba?

NEYYİRE GÜL IŞIK

Kapak resmi: JOHN WOODCOCK

ISBN 978-975-510-888-9

9 789755 108889